

TMA 690 Partiella differentialekvationer F3, 2001-10-26

Telefonjour/rond: Richards Grzibovski, tel. 0740-459022

Hjälpmiddel: Beta och CTH-typgodkänd kalkylator.

=====

1. a) Härled en lösning u till ekvationen $-\Delta u = \delta$ i R^3 , där $\delta(x) = \lim_{\epsilon \rightarrow 0} \delta_\epsilon(x)$,

$$\delta_\epsilon(x) = \begin{cases} \frac{3}{4\pi\epsilon^3} & \text{för } |x| < \epsilon \\ 0 & \text{för } |x| > \epsilon. \end{cases}$$

b) Visa hur lösningen i a) kan utnyttjas till att lösa $-\Delta u = f$ för godtycklig funktion f .

c) Låt f vara funktionen som är $= \frac{3}{4\pi}$ i $\{x : |x| < 1\}$ och $= 0$ för övrigt, och beräkna lösningen $u(x)$ enligt b) i någon (valfri) punkt i rummet, alternativt, undersök huruvida lösningen i a) multiplicerad med $e^{-|x|}$ ger en lösning till ekvationen $-\Delta u + u = \delta$. (10p)

2. Formulera en rand-elementmetod för (approximativ) lösning av problemet

$$-\Delta u = 0 \quad \text{i } \Omega, \quad u = g \quad \text{på } \partial\Omega,$$

där Ω är ett begränsat område i R^3 , och $\partial\Omega$ är randen till Ω . (10p)

3. a) Formulera cG1 metoden för tidsdiskretisering av $\dot{u} + au = f$ för $t > 0$, med givet begynnelsevillkor $u(0) = u_0$.

b) Vilket numeriskt problem kan uppstå om a är stort i förhållande till tidssteget.

c) Vad menas med residualfelet och hur figurerar detta i en a posteriori feluppskattning för metoden.

d) Skissera huvuddragen i härledningen av en sådan uppskattning.

e) Spelar tecknet på a någon roll i sammanhanget, t.ex. för (dual)problemets stabilitetsegenskaper? (10p)

4. a) Betrakta "Schrödingerekvationen"

$$i\dot{u} - \Delta u = 0 \quad \text{i } \Omega, \quad u = 0 \quad \text{på } \partial\Omega,$$

där $i = \sqrt{-1}$ och $u = u_1 + iu_2$. Visa (genom att multiplicera med $\bar{u} = u_1 - iu_2$ och betrakta imaginärdelarna) att kvantiteten $\int_\Omega |u|^2$ (dvs "totalsannolikheten") är tidsberoende.

b) Betrakta motsvarande "egenvärdesproblem", dvs att hitta tal λ och motsvarande lösningar $u \neq 0$ sådana att

$$-\Delta u = \lambda u \quad \text{i } \Omega, \quad u = 0 \quad \text{på } \partial\Omega.$$

Visa att sådana λ måste vara > 0 , och ange sambandet mellan $\|u\|$ och $\|\nabla u\|$ för motsvarande egenfunktioner u .

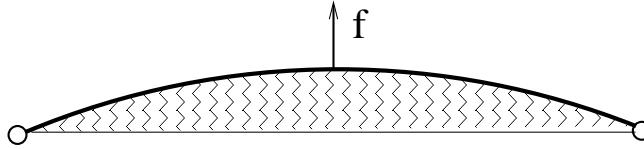
Vilket är det minsta värde på konstanten C för vilken olikheten $\|u\| \leq C \|\nabla u\|$ kan tänkas gälla för alla funktioner u sådana att $u = 0$ på $\partial\Omega$, uttryckt i minsta egenvärdet λ_1 ? (10p)

Var god vänd !

5. Betrakta problemet

$$u'''' = f - u \quad \text{för } 0 < x < 1, \quad u(0) = 0, u(1) = 0, u''(0) = 0, u''(1) = 0.$$

- a) Ge en fysikalisk tolkning av ekvation och randvillkor, med ledning av figuren.
b) Formulera en cG1 finit elementmetod för problemet, utgående från följande

ekvivalenta *system* av ekvationer:

$$\begin{cases} u'' - v = 0 \\ v'' + u = f. \end{cases}$$

Ange speciellt hur nodvärdesvektorn U kan beräknas från lastvektorn F uttryckt i tillhörande styvhets- och massmatriser.

- c) Härled en stabilitetsuppskattning för lösningen u och v (alternativt motsvarande diskreta lösning U och V) i termer av f . Tips: Multiplicera ekvationerna med v resp. u . Uppskattningen $\|v\| \leq C \|v'\|$ som i uppgift 4, kan också bli användbar. (10p)

Lycka till / K.E.

TMA 690 Partiella differentialekvationer F3, 2001-10-26

1. a) Räkna i polära koordinater med $r = |x|$, och sök lösning $u = u(r)$ sådan att $\Delta u = r^{-2}(r^2 u')' = -\delta_\epsilon$, dvs

$$r^2 u' = \int r^2 (-\delta_\epsilon) = \begin{cases} -\frac{3}{4\pi\epsilon^3} \frac{r^3}{3} + C_1 & \text{för } r < \epsilon \\ C_2 & \text{för } r > \epsilon. \end{cases}$$

Insättning av $r = 0$ ger $C_1 = 0$, varefter kontinuitet för $r = \epsilon$ ger $C_2 = -\frac{1}{4\pi}$. Division med r^2 och ny integration ger

$$u(r) = \begin{cases} \dots & \text{för } r < \epsilon \\ \frac{1}{4\pi} \frac{1}{r} + C_3 & \text{för } r > \epsilon. \end{cases}$$

Då $\epsilon \rightarrow 0$ erhålls $u(r) = \frac{1}{4\pi} \frac{1}{r}$, dvs $u(x) = \frac{1}{4\pi} \frac{1}{|x|}$.

b) Lösning ges av $u(x) = \int_{R^3} \frac{1}{4\pi|x-y|} f(y) dy$.

c) Beräkna $u(x)$ i $x = (0, 0, R)$ för $R > 1$ (lättast integral fås med $R = 0$) med hjälp av rympolära koordinater $r(\cos(\phi)\cos(v), \sin(\phi)\sin(v), \cos(v))$:

$$\begin{aligned} u(x) &= \int_{|y| < 1} \frac{1}{4\pi} \frac{1}{|x-y|} \frac{3}{4\pi} dy \\ &= \frac{1}{4\pi} \frac{3}{4\pi} \int_0^1 \int_0^\pi \int_0^{2\pi} \frac{1}{\sqrt{(R-r\cos(v))^2 + r^2 \sin^2(v)}} r^2 \sin(v) d\phi dv dr \\ &= \frac{1}{4\pi} \frac{3}{4\pi} 2\pi \int_0^1 \int_0^\pi \frac{r^2 \sin(v)}{\sqrt{R^2 - 2Rr\cos(v) + r^2}} dv dr \\ &= \frac{6}{16\pi} \int_0^1 \frac{r}{R} [\sqrt{R^2 - 2Rr\cos(v) + r^2}]_{v=0}^{v=\pi} dr \\ &= \frac{6}{16\pi} \frac{1}{R} \int_0^1 2r^2 dr = \frac{1}{4\pi R}. \end{aligned}$$

c) Sätter $u = e^{-r} \frac{1}{4\pi r}$ och beräkna

$$\begin{aligned} \Delta u &= r^{-2}(r^2 u')' = r^{-2}(r^2(-e^{-r} \frac{1}{4\pi r} - e^{-r} \frac{1}{4\pi r^2}))' \\ &= r^{-2} \frac{1}{4\pi} (-e^{-r} r - e^{-r})' = r^{-2} \frac{1}{4\pi} e^{-r} r = u, \end{aligned}$$

dvs $-\Delta u + u = 0$ för $r > 0$ v.s.v. För att visa att $-\Delta u + u = \delta$ noterar vi att $-\Delta u + u = -\Delta \frac{1}{4\pi r} - \Delta(e^{-r} - 1) \frac{1}{4\pi r} + e^{-r} \frac{1}{4\pi} = \dots$

2. Enligt uppgift 1 ger $u(x) = \int_\Gamma \phi(y) \frac{1}{4\pi|x-y|} dy$ en lösning till $\Delta u = 0$ i Ω . Sök därför ϕ så att även randvillkoret $u = g$ uppfylls, dvs

$$\int_\Gamma \phi(y) \frac{1}{4\pi|x-y|} dy = g(x) \quad \text{för } x \in \Gamma.$$

Inför rand-element, dvs delar in Γ i disjunkta element K_j sådana att $\Gamma = \cup_{j=1}^m K_j$, och antar (approximativ lösning) $\phi(y) = \sum_i \phi_i \Phi_i(y)$ där $\Phi_i(y) = 1$ på element K_i och $= 0$ för övrigt. För att bestämma lämpliga koefficienter ϕ_i används (t.ex.)

$$\int_{K_j} \int_\Gamma \phi(y) \frac{1}{4\pi|x-y|} dy dx = \int_{K_j} g(x) dx, \quad j = 1, \dots, m,$$

vilket ger m ekvationer för beräkning av koefficienterna $\phi_1, \dots, \phi_m$ i $\phi(y)$, som i sin tur ger $u(x)$.

3. a)-d) Se föreläsningssanteckningarna.

e) Ja, $a < 0$ ger exponentiell tillväxt i problemet, såväl det givna som dualproblemet. Speciellt blir stabilitetskonstanten $\int_0^T |\dot{\Phi}|$ i a posteriori feluppskattningen stor för stora T .

4. a) Integration över Ω av givna ekvationen $i \dot{u} - \Delta u = 0$ multiplicerad med $\bar{u}$ samt partiell integration ger

$$0 = \int_{\Omega} \bar{u} i \dot{u} - \int_{\Omega} \bar{u} \Delta u = \int_{\Omega} i(u_1 \dot{u}_1 + u_2 \dot{u}_2) + u_2 \dot{u}_1 - u_1 \dot{u}_2 + \nabla \bar{u} \cdot \nabla u,$$

med imaginärdel

$$\int_{\Omega} u \dot{u}_1 + u_2 \dot{u}_2 = \frac{1}{2} \frac{\partial}{\partial t} \int_{\Omega} u_1^2 + u_2^2,$$

som alltså måste vara $= 0$, dvs $\int_{\Omega} |u|^2$ är tidsoberoende, v.s.v.

b) Multiplikation av egenvärdesekvationen $-\Delta u = \lambda u$ med u , integration över Ω , och partiell integration ger

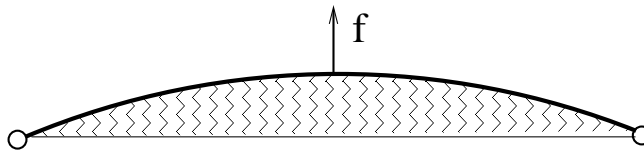
$$\lambda \underbrace{\int_{\Omega} u^2}_{\geq 0} = \int_{\Omega} u(-\Delta u) = \underbrace{\int_{\Omega} |\nabla u|^2}_{\geq 0},$$

dvs $\lambda \geq 0$ (med sträng olikhet för $u \neq 0$) och $\|u\| = \frac{1}{\sqrt{\lambda}} \|\nabla u\|$, dvs konstanten C i olikheten $\|u\| \leq C \|\nabla u\|$, gällande för alla u sådana att $u = 0$ på Γ , kan inte vara mindre än $\frac{1}{\sqrt{\lambda_1}}$ där $\lambda_1 > 0$ är det minsta egenvärdet. I själva verket gäller olikheten $\|u\| \leq \frac{1}{\sqrt{\lambda_1}} \|\nabla u\|$ för alla u sådana att $u = 0$ på Γ , eftersom u kan uttryckas i egenfunktionerna och dessa är parvis ortogonala, både "utan och med gradienter", dvs $\int_{\Omega} u_i u_j = 0$ och $\int_{\Omega} \nabla u_i \cdot \nabla u_j = 0$ för $i \neq j$, men detta ingick inte i uppgiften.

5. a) Fysikaliska tolkning:

$$u'''' = f - u \quad \text{för } 0 < x < 1, \quad u(0) = 0, u(1) = 0, u''(0) = 0, u''(1) = 0.$$

modellerar en balk med vertikal förskjutning $u = u(x)$ p.g.a. en vertikal last $f = f(x)$, delvis balanserad av en "återhållande" kraft u . Balken är (momentfritt $u'' = 0$) förankrad med $u = 0$ för $x = 0$ och $x = 1$.

b) Multiplikation av de två ekvationerna i systemet med testfunktioner ϕ och ψ , med $\phi = \psi = 0$ för $x = 0$ och $x = 1$, ger efter partiell integration

$$\begin{cases} \int_0^1 (-\phi' u' - \phi v) = 0 \\ \int_0^1 (-\psi' v' + \psi u) = \int_0^1 \psi f. \end{cases}$$

Indelar $[0, 1]$ i element $I_j = [x_{j-1}, x_j]$, $x_j = j/(m+1)$, och ansätter styckvis linjära approximativa lösningar $U(x) = \sum_{j=1}^m U_j \phi_j(x)$ och $V(x) = \sum_{j=1}^m V_j \phi_j(x)$, där $\phi_j(x)$ är de vanliga hatt-bas funktionerna, och söker nodvärden U_j och V_j sådana att

$$\begin{cases} \int_0^1 (-\phi_i' U' - \phi_i V) = 0, & i = 1, \dots, m \\ \int_0^1 (-\phi_i' V' + \phi_i U) = \int_0^1 \phi_i f, & i = 1, \dots, m. \end{cases}$$

Detta ger $2m$ ekvationer för de $2m$ sökta nodvärdena $U = [U_1 \dots U_m]^\top$ och $V = [V_1 \dots V_m]^\top$, vilket kan skrivas på matrisform som

$$\begin{cases} -SU - MV = 0, \\ -SV + MU = F, \end{cases}$$

där S och M är de vanliga styvhets och massmatriserna med element $2/h$ respektive $2h/3$ på diagonalerna, $-1/h$ resp. $h/6$ på sub och superdiagonalerna, och nollor för övrigt, och F är lastvektorn med element $\int_0^1 \phi_i f$.

Första ekvationen ger $V = -M^{-1}SU$ vilket insatt i den andra ger $(SM^{-1}S + M)U = F$, dvs $U = (SM^{-1}S + M)^{-1}F$.

c) Multiplicerar första ekvationen med $-v$ och den andra med u , adderar de två, integrerar, och integrerar partiellt. Detta ger

$$\int_0^1 u^2 + v^2 = \int_0^1 u f,$$

dvs

$$\|u\|^2 + \|v\|^2 = \int_0^1 u f \leq \|u\| \|f\|,$$

varifrån följer att $\|u\| \leq \|f\|$, och därmed att $\|v\| \leq \|f\|$.

Alternativt kan första ekvationen multipliceras med $-u$ och den andra med $-v$, adderas, integreras, och integreras partiellt, vilket ger

$$\int_0^1 (u')^2 + (v')^2 = \int_0^1 (-v) f \leq \|v\| \|f\| \leq \|v'\| \|f\|,$$

varav följer att $\|v'\| \leq \|f\|$ och sedan $\|u'\| \leq \|f\|$.

(Med dessa grundläggande stabilitetsuppskattningar givna kan man sedan använda ekvationerna till att uppskatta t , som t.ex. momentet $v = u''$:

$$\|u''\| = \|v\| \leq \|f\|,$$

och v'' :

$$\|v''\| = \|f - u\| \leq \|f\| + \|u\| \leq 2\|f\|,$$

om man så vill.)